

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ МІГРАНТАМИ-МАРГІНАЛАМИ

УДК: 343.9.01

Постановка проблеми. Україна, завдяки своєму геополітичному розташуванню, знаходиться на перехресті міжнародних шляхів і є одним з основних суб'єктів Євразійських міграційних процесів. Проблема актуалізується і тим, що після розпаду Радянського Союзу колишні його республіки набули статусу незалежних держав, що різко загостило питання громадянства, біженців тощо.

Нелегальна міграція є суттєвим криміногенним фактором, який сприяє зростанню злочинності, поширенню венеричних хвороб та СНІДу, підпільного ринку праці [1, с. 123].

Аналіз практики свідчить про наявність добре налагодженого міжнародного механізму нелегальної міграції через територію України.

При цьому нелегальна міграція все більше набуває рис організованої злочинності, незаконного виду бізнесу.

Стан дослідження. Проблеми міграції носять багатоаспектний характер, значний внесок у вивчення цієї проблематики зробили Ю. Бузицький, А. Бабенко, О. Малиновська, В. Новік, С.Пирожков, О. Піскун, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, В. Трощинський, А. Шлепаков, М. Шульга.

Такі російські вчені, як М. Бабаєв, С. Багатирьов, А. Долгова, Е. Красинець, А. Здравомислов, А. Тополін, В. Тишков, зосереджували увагу на криміногенному потенціалі, закладеному в міграційних процесах.

Правові аспекти нелегальної міграції висвітлені у працях С.Бритченка, О. Войцехівського, О. Джужі, Ю. Кравченка, О.Кузьменко, А. Мацка, Т. Назарова, В. Олефіра, С. Ратушного, П. Чалого, С. Чеховича, В. Шакуна, В. Шаповала та інших.

Однак, незважаючи на загальний підвищений інтерес до міграційних процесів, для вітчизняної кримінології, розробка цієї проблеми є досить актуальною.

Виклад основних положень. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що із незначними відмінностями під міграцією мається на увазі переміщення людей між країнами, адміністративно-територіальними утвореннями; поселення, пов'язане, здебільшого, з тимчасовою або постійною зміною проживання, роботи, укладу життя. Узагальнюючи концептуальні розробки таких дослідників як Ю.І. Римаренко, О.І. Пісун, І.М. Прибиткова та інші, визначимо наступні види міграції:

1. за способом реалізації: організовані та неорганізовані;
2. за ступенем контрольованості: легальна та нелегальна;
3. за територіальною ознакою: внутрішні та зовнішні;
4. за часовою ознакою: постійні (чи незворотні), тимчасові, сезонні, кочові;
5. за відношенням до країни: еміграція, імміграція, транзитна міграція [2, с. 82].

Долгова А.І. виділяє наступні форми міграції:

- стаціонарна, коли люди переселяються на нове місце проживання на постійній основі, отримують прописку, влаштовуються на роботу тощо;

- сезонна, пов'язана з тимчасовим переїздом для виконання конкретних робіт;

- маятникова, коли люди роблять щоденні переїзди від місця роботи до місця проживання і назад;

- епізодична, пов'язана з тимчасовою зміною місця проживання на період, що залежить від цілей приїзду відрядження, туристичні поїздки, відвідування рідних і близьких, поїздки для відпочинку та інші особисті цілі) [3, с. 234].

Нелегальні міграційні процеси, з одного боку, сильно детерміновані змінами, що відбуваються в житті однієї чи (частіше) декількох держав, і в цьому плані є індикатором розвитку практично кожної з її сторін – політичної, етносоціальної, економічної тощо. З іншого боку, розрізняючись між собою не тільки в

кількісному, але й у якісному відношенні (наприклад, по соціально-демографічній і етнокультурній характеристиках), різні нелегальні міграційні потоки досить специфічні і не можуть не впливати на ситуацію як у державах, що віддають мігрантів, так і тих, які їх приймають. Так, корінні зміни в економічній та соціально-політичній сферах у державах колишнього СРСР в кінці 80-х на початку 90-х років призвели до трансформації практично всієї системи суспільних відносин. Відбулась значна активізація міждержавної міграції населення. Крім етнічної і трудової, з'явилися бізнес-міграція, вимушена міграція та біженці [1, с. 145].

Правове регулювання міграції в Україні здійснюється на основі Конституції України [4], Законів України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [5], «Про біженців» [6], «Про імміграцію» [7], «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [8], Конвенції ООН про статус біженців[9] та Правил в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію[10].

Україна належить до першої п'ятірки країн, де проживають міжнародні мігранти. Кількість мігрантів з інших країн, які проживають на території України, за деякими оцінками досягає від 5,1 млн до 6,8 млн. мігрантів, які мають різний статус. При цьому оціночно бюджет України щорічно недоотримує близько \$2 млрд. від не облікованої праці нелегальних мігрантів [11].

За даними МВС України, у 2010р. іноземними громадянами було вчинено 2134 злочини, у 2011р. – 2651, а за 6 місяців 2012 р. – 1296 злочинів.

Щодо розподілення мігрантів по областях України, то перше місце займає Київська область – 850-950 тис. осіб, друге місце належить Одеській області – 800-850 тис. осіб, потім – АПК, м. Севастополь – 600-700 тис, Донецька та Харківська – 500 – 700 тис. осіб.

Основні етнічні групи мігрантів в Україні: росіяни – 800 – 1000 тис., молдавани – 700 - 900 тис., азербайджанці, грузи, вихідці з Середньої Азії – 450 – 550 тис., армяни – 400 – 500 тис,

китайці – 350-450 тис., корейці – 250-350 тис, в'єтнамці – 200-250 тис., афроамериканці – 180 – 220.

За даними МВС України у 2010 р. кількість нелегальних мігрантів в Україні становила близько 14,5 тис., легальних – 301, 96 тис.; у 2011 р. відповідно – 3, 96 тис (січень-березень), 278, 5 тис. легальних мігрантів.

Згідно з даними Міжнародної організації по міграції (МОМ) та Всесвітнього банку, в 2010 році у світі нараховувалось 215 мільйонів мігрантів, що складає 3 % від населення Землі. По оцінкам ООН, Україна займає четверте місце у світі по кількості мігрантів – після США, Німеччини та Росії.

Коли йдеться про мігрантів, то необхідно пам'ятати, що слід враховувати як легальних, так і нелегальних мігрантів. Власне, нелегальні мігранти являють собою щось на кшталт латентної злочинності, оскільки невідомо скільки насправді в державі перебуває мігрантів. І коли злочин, вчинений мігрантом виявлено, в такому разі він реєструється і враховується офіційною статистикою, а в разі не виявлення таких злочинів, як кількість мігрантів так і число злочинів скоєних ними залишається невідомим.

Перебуваючи офіційно на території України мігранти є зайняті в тій чи іншій трудових сферах. З діаграми № 1 видно, що у більшості випадків (25 – 30%) це торгівля та сфера послуг, потім (20-25 %) – будівництво, інші галузі – 15-35%, та на останньому місці комунальна сфера та сільське господарство (10-15%).

Нелегальна міграція має ті ж чинники, що й інші види міграції, але вони є більш глибокими і конфліктними, змушуючи нелегалів іти на правопорушення заради покращення свого соціального становища. Нелегальна міграція, як порівняно нове для України явище, має стійку тенденцію до зростання, що викликає занепокоєння внаслідок прямого зв'язку між ним і погіршенням кримінологічної ситуації в країні. Це стосується діяльності злочинних угруповань з нелегального перевезення іноземців через територію України, поширення наркоманії, контрабанди зброєю, підробки документів для в'їзду, виїзду з України та перебування у ній, торгівлі людьми тощо.

Простежити зв'язок між міграцією і пов'язаними з нею явищами, з одного боку, і злочинністю – з другого, можна на двох рівнях. Перший рівень характеризує цей зв'язок у загальному вигляді і стосується міграції та злочинності в цілому. На цьому рівні можна розглянути зміни, що відбуваються в результаті міграції у соціально-демографічній структурі країни чи окремого регіону, встановити їх вплив на злочинність та співвідношення даних про злочинність і міграцію. Другий рівень стосується вивчення особи мігранта і з'ясування конкретних чинників, що обумовлюють злочини з його боку [1, с. 112].

В загальному плані можна окреслити два основних напрямки, у яких простежується зв'язок міграції зі злочинністю. Перший – вплив правових інститутів на міграцію, її характер, інтенсивність, форми. Такого впливу на міграцію можна досягти шляхом прийняття відповідних правових актів, що регулюють порядок в'їзду в Україну, надання мігрантам відповідного статусу тощо. Другий напрямок – це зворотній вплив міграційних процесів на всі характеристики злочинності. Приїзд певних груп мігрантів може призвести до збільшення числа злочинів у тій чи іншій місцевості. Виїзд мігрантів теж може супроводжуватися кримінологічним ефектом, але протилежного значення, оскільки сприяє скороченню злочинів за рахунок від'їзду тих, хто їх вчиняв.

Коли говорять про злочинність мігрантів, то мають на увазі всю сукупність злочинів, скоєних мігрантами, зазначає А. І. Долгова. Специфіка таких злочинів визначається особливостями самих груп мігрантів та їх положення в суспільстві [3, с. 233].

Вплив мігрантів на рівень злочинності в країнах вселення може бути як прямим, так і побічним. Прямий вплив полягає в тому, що певна частина мігрантів в період адаптації вчиняє злочини. Це відображається за допомогою показників, що характеризують частку злочинців-мігрантів у загальній кількості осіб, які вчинили злочини в даній країні. До прямого потрібно віднести і вплив антисуспільних елементів із числа мігрантів на представників корінного населення з метою втягнення останніх у злочинну діяльність.

Побічний вплив полягає в тому, що міграційні процеси здебільшого негативно позначаються на соціально-демографічній ситуації в країні прибуття. Перш за все, сюди відносяться матеріальні труднощі мігрантів, необлаштований побут, відсутність постійних джерел доходів, непристосованість до місцевих умов життя. Сьогодні в Україні швидкими темпами зростають злочини, що вчиняються між самими нелегальними мігрантами.

Зростаюча нелегальна міграція сприяє створенню організованих злочинних угруповань, які займаються незаконним переправленням іноземців через кордони України. Стає реальністю включення у ці процеси міжнародних кримінальних груп, що призводить до створення усталених каналів незаконного перетинання кордону. Серед них можна назвати найбільш організовані: в'єтнамський, пакистано-індійський, шрі-ланкійсько-бангладешський, афганський, румунський, китайський, курдський. Оскільки в Україні сьогодні не функціонують дипломатичні представництва багатьох держав Південно-Східної Азії, це робить неможливим отримати нові документи для виїзду з нашої держави і уповільнює роботу щодо депортації порушників.

В Україні перетинання східного кордону здійснюється, як правило, потягами і автомобільним транспортом. Для приховування від прикордонного та митного контролю найчастіше використовуються: а) тайники і службові приміщення за сприянням поїзних бригад; – опломбовані великогабаритні автомобілі; б) підроблені або чужі документи; в) транзитний проїзд російських потягів територією України; г) висадка нелегальних мігрантів на прикордонних станціях Росії чи Білорусі; д) перехід державного кордону через пункти пропуску у службових чи приватних справах.

Чисельність груп нелегалів залежить від маршруту і виду транспорту. Групи з 10 і більше осіб формуються для подорожі міжнародними авіалініями і теплоходами. Дещо менші – по 3-5 осіб – пересуваються легковим автотранспортом. На маршруті при зміні виду транспорту змінюють і чисельність групи. Спроби

осісти в Україні роблять лише 3-5% затриманих правопорушників.

Певні особливості мають нелегальні мігранти, які прибувають в Україну з колишніх республік СРСР. Найбільш організовані за етнічною ознакою та небезпечні у кримінальному плані – вихідці з кавказького регіону [1, с. 98].

Вигідне географічне розташування України приваблює міжнародних наркоділків. Тому, значними темпами зростає транзит наркотиків, де активну роль відіграють мігранти.

Злочинність мігрантів, як зазначає Мозоль А.П., характеризується підвищеною латентністю. Криміналістами завжди відмічалась значна складність розкриття злочинів, скоєних саме приїжджими, оскільки, осівши в певному місці, мігранти: а) асимілюються, включаються в ті відносини і стиль життя, які мають місце на даній території; б) бувають вже достатньо обізнані в кримінальній діяльності. Внесок мігрантів у злочинність окремих регіонів різний. Він визначається перш за все масштабами самого потоку мігрантів який, як правило, тим вищий, чим більший населений пункт. Великі міста з їх широким спектром можливостей завжди були привабливішими для приїжджих. У Києві, наприклад, їх частка серед усіх злочинців сягає майже третини. Контингент мігрантів також неоднорідний за своїм складом, мотивацією і метою приїзду, тривалістю перебування, етнічними та соціальними ознаками. Отже, різний і характер впливу цих мігрантів на кримінологічну ситуацію.

На думку Мозоля А.П. для мігрантів, характерне вчинення злочинів, що не вимагають високого кримінального професіоналізму. Їх злочини переважно носять примітивний характер і спрямовані на задоволення нагальних потреб в добуванні коштів для існування.

Натомість Долгова А. І. зазначає, що для мігрантів, особливо приїжджих, характерно вчинення злочинів, що вимагають високого кримінального професіоналізму та організованості. Цим особливо відрізняється злочинність іноземців та осіб без громадянства. Серед іноземців дуже високий рівень організованої зло-

чинності. Питома вага злочинів такого роду складає 65-70% [12, с. 37].

На нашу думку, професіоналізм злочинності мігрантів залежить від їх правового статусу в державі перебування. Якщо це нелегальні мігранти, які ще не освоїлись, і потребують негайного отримання коштів для існування, то для них характерним є, так би мовити, вчинення випадкових злочинів – крадіжок, грабежів, тощо.

Небезпека від мігрантів пов'язується також зі збільшенням числа злочинців «гастролерів», осіб, не зайнятих суспільно - корисною працею, які не мають постійних легальних джерел доходів, рецидивістів. Для них злочинна діяльність часто стає основним засобом існування.

Масове прибуття мігрантів має і інші негативні наслідки. В місцях своєї концентрації мігранти загострюють житлову проблему, посилюють безробіття, підвищують навантаження на всю інфраструктуру відповідного регіону, що ускладнює роботу транспорту, підприємств побутового обслуговування та інших галузей господарства. Все це сприяє зростанню криміногенності як мігрантів, так і корінного населення. Зокрема, суперечки мігрантів з місцевими жителями стимулюють об'єднання і тих, і інших за національними, земляцькими ознаками, що веде до утворення відповідних кримінальних формувань.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що серед злочинів, вчинених за участю іноземних громадян на території України, переважають посягання корисливої спрямованості – злочини у сфері економіки, незаконний обіг зброї, наркотичних засобів, контрабанда. Значна кількість злочинів вчиняється мігрантами і щодо своїх співвітчизників [1, с. 117].

Значні потоки мігрантів істотно впливають на кримінологічну ситуацію відповідних регіонів, створюють додаткові труднощі для оперативно-профілактичної діяльності правоохоронних органів. В цих умовах особливого кримінологічного значення набуває проблема приїжджих.

Приїжджі, як специфічна демографічна група, є одним з різновидів мігрантів [3, с. 205].

Кримінологи завжди виділяють контингенти злочинців - приїжджих - осіб, які вчинили злочини не за місцем проживання. Їх виділення здійснюється за допомогою співставлення двох критеріїв - місця скоєння злочинів та місця постійного проживання злочинця. При їх неспівпадінні особа, яка вчинила злочин не на своїй території, відноситься до категорії злочинців-приїжджих. Хоча всі вони - мігранти, але не всі мігранти відносяться до категорії приїжджих, тому що значна частина стаціонарних мігрантів-переселенців, які отримали житло і прописку, по формально-юридичному підходу вже відносяться до місцевих жителів.

На жаль, в нинішньому своєму вигляді кримінальна статистика не дозволяє узгодити демографічну класифікацію мігрантів з кримінально-правовою класифікацією злочинців-приїжджих, тому що, по-перше, кримінальна статистика не виділяє окремі категорії мігрантів, а по-друге, розбивається основна група стаціонарних мігрантів на тих, хто вже влаштувався і відноситься статистикою до місцевих жителів, і тих, хто перебуває в стадії пристрою, ще не прописаний і т. д. і в зв'язку з цим входить в число приїжджих.

Відповідно в кримінальній статистиці виділяються серед всіх злочинців місцеві жителі і приїжджі, тобто особи, які не є місцевими жителями.

Висновок. Кримінологічна актуальність вивчення злочинності приїжджих визначається рядом обставин:

по-перше, вони істотно впливають на кримінальну ситуацію в країні, регіоні;

по-друге, цей вплив різко зростає в умовах соціальних криз і виявляє помітний вплив на злочинність;

по-третє, виникає цілий ряд нових економічних, соціальних, політичних, духовних проблем, які у тому числі зачіпають міжнародно-правові аспекти, становище іноземців на території держави, забезпечення їх безпеки тощо;

по-четверте, виявлення, розкриття, а від так і попередження таких злочинів значно ускладнюється.

1. Мозоль А. П. *Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні* Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / А.П. Мозоль. - Київ – 2002. – 189 с.
2. *Нелегальна міграція та торгівля жінками (у 2 кн.) Кн.1* // За ред. Ю.Римаренка. – К.: ІДП НАН, КУП, НАВС, 2001.– С.82
3. Долгова А.И. *Кримінологія: Учебник для вузів/Под общ. ред. д. ю. н., К82 проф. А. И. Долговой. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2005. - 912 с.*
4. *Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* — 1996. — № 30. — Ст. 141.
5. *Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 4 лютого 1994 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* — 1994. — № 23. — Ст. 161.
6. *Про біженців: Закон України від 21 червня 2001 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* — 2001. — № 47. — Ст. 250.
7. *Про імміграцію: Закон України від 07 червня 2001 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* — 2001. — № 41. — Ст. 197.
8. *Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* — 2004. — № 15. — Ст. 232.
9. *Конвенція ООН про статус біженців від 28 липня 1951 р.* // *Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. — Жовтень 2007 р.*
10. *Правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію: Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 1995 р. № 1074* // *Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. — Жовтень 2007 р.*
11. *Прес – конференція «Міграційна політика України: практика реалізації, проблеми та перспективи», 14 червня 2011р.*
12. *Давыдов А.Г. Оперативная обстановка по линии борьбы с преступностью, связанной с иностранными гражданами, и обеспечение их безопасности на территории Российской Федерации // Обеспечение безопасности иностранных граждан. М., 1995. С. 37.*

Йосипів А.О. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються мігрантами-маргіналами

Досліджується злочинність мігрантів-маргіналів, з'ясується вплив нелегальних міграційних процесів на рівень злочинності в Україні, визначається зв'язок між міграцією і пов'язаними з нею явищами, з одного боку, і злочинністю – з другого та причини латентності злочинності мігрантів-маргіналів.

Ключові слова: злочинність мігрантів-маргіналів, нелегальні мігранти, міграційні процеси, латентність, взаємозв'язок міграції та злочинності.

Йосипив А.А. Кримінологическая характеристика преступлений, совершаемых мигрантами-маргиналами

Исследуется преступность мигрантов-маргиналов, уясняется влияние нелегальных миграционных процессов на уровень преступности в Украине, определяется связь между миграцией и связанными с ней явлениями, с одной стороны, и преступностью – с другой и причины латентности преступности мигрантов-маргиналов.

Ключевые слова: преступность мигрантов-маргиналов, нелегальные мигранты, миграционные процессы, латентность, взаимосвязь миграции и преступности.

Investigation of the marginalized migrants crime, clarification of the influence of illegal migration to the level of crime in Ukraine, determination of the relationship between migration and the events connected with it from the one side, and criminality from the other and the reasons of the latency of the marginalized migrants crime.

Key words: the marginalized migrants crime, illegal migrants, migration, latency, relationship of migration and crime

Лихова С.Я., Бідна А.О.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АМНІСТІЇ ТА ПОМИЛУВАННЯ ЩОДО ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

УДК 343.293

Амністія протягом свого історичного розвитку та становлення вважалася традиційним проявом гуманізму в кримінальному законодавстві. Історія розвитку кримінального законодавства знає чимало випадків та підстав, коли незважаючи на факт вчинення злочину, держава прощала особі вчинене і не притягала її до кримінальної відповідальності. Одним з таких проявів “прощення”, яке і сьогодні передбачене у чинному кримінальному законодавстві, є інститут амністії. За даними окремих вчених перші згадки про акти, які нагадують амністію у теперішньому розумінні цього поняття, відносяться ще до середини XVI ст. [1, с. 68].

І амністія, і помилування характеризуються істотними ознаками, які виражають їхню внутрішню природу і дозволяють